

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-301-2-75>

Корнев Ярослав, студент магістратури ХДАДМ
(науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор,
член-кор. НАМУ Л. Д. Соколюк)

Антитоталітарна проблематика в східноєвропейському образотворчому мистецтві другої половини ХХ ст. На прикладах робіт польського майстра Здзіслава Бексіньського

Ключові слова: Здзіслав Бексіньський, Ганс Рудольф Гігер, Теодор Адорно, тоталітарне мистецтво, антитоталітарне мистецтво, Освен.

Yaroslav Korniev, MA Student, KSADA
(academic mentor: Doctor of Art History, Professor KSADA L. Sokolyuk)

Anti-totalitarian issues in the visual art of Eastern Europe in the second half of the 20th century (based on the work of the Polish artist Zdzisław Beksiński)

Abstract: After the Second World War, against the background of a total crisis and rethinking of universal values, there was also a reconsideration of art and its place in society and the consciousness of humanity taking place. Zdzisław Beksiński was one of the world-renowned artists whose works sharply highlighted anti-totalitarian issues in art. Hans Rudolf Giger called Beksiński's art works as "poetry after Auschwitz." In his works, Beksiński returned over and over again to the artistic representation of the horror of war as the only possible act of expression for the totalitarian consciousness and for its bearer.

Key words: Zdzislaw Beksiński, Hans Rudolf Giger, totalitarian art, anti-totalitarian art, Auschwitz.

Після Другої світової війни на тлі тотальної кризи і осмислення ролі загальнолюдських цінностей в повоєнному світі відбувається і переосмислення мистецтва і його ролі в соціумі та свідомості людства. Період, що передував цій другій глобальній війні, був багатим на ідеї, пов'язані з глобалізацією та «правом сильного», що стали співзвучними багатьом представникам європейської культури: філософам, діячам освіти, митцям, в тому числі відомим майстрам образотворчого мистецтва й навіть цілим художнім напрямом – футуризм, соцреалізм тощо. Вже у повоєнний період суспільство, фізично і ментально згвалтоване й пропущене крізь лабети таборів смерті, різко засудило тоталітарні ідеї й спробувало відмовитися від них, у тому числі на рівні мистецької абстракції.

Показовим прикладом цього ставлення є знамените висловлювання німецького філософа Теодора Адорно: «Писати вірші після Освенцима – варварство...». Це, безперечно, художній вислів, але він поставив

під сумнів легітимність тогочасного мистецтва як такого та змусив багатьох творців відмовитись від старих і присвятити себе пошуку нових форм та сенсів для мистецького самовираження.

Але чи може бути переосмислене «щось» без свідомого вибору зберегати це у довгостроковій пам'яті? І чи може мистецтво перерости «тоталітарні ідеї», не згадуючи про них щоразу? До цього чергового переламного етапу у розвитку європейського мистецтва відноситься й творчість польського митця Здзіслава Бексінського. Усесвітньо відомий художник Ганс Рудольф Гігер назвав творчість Бексінського «поезією після Освенциму», тим самим апелюючи саме до максими, висловленої Т. Адорно. І це, звісно, не випадкове твердження. У своїх роботах Бексінський знову й знову повертається до художнього відображення жаху війни як єдиного можливого акту висловлювання, характерного для тоталітарної свідомості та її носія. Хоча митець в своїх нечастих інтерв'ю підкреслював, що використовує образи війни лише як художню абстракцію без відсилок на будь-який контекст, однак його роботи вказують на тотальний «Освенцим». Недарма Бексінський в одному зі своїх інтерв'ю згадував, яке сильне враження на нього справила лекція, присвячена документальній книзі про Катинські розстріли. Квінтесенцією його почуттів стала картина, присвячена цій події, яку майстер потім вважав однією із знакових своїх робіт.

Так само символічним проявом осмислення власної творчої системи координат З. Бексінським є його свідомо відмова від назв для своїх робіт. Ще один прояв тотальності насильства, що призводить до питання, чи може мистецьке самовираження емоційного перенапруження від пережитого болю усього людства, мати окрему назву? Як продемонстрували події початку ХХІ ст., тоталітаризм і утворюване ним насильство, не відійшли у минуле. І це актуалізує проблему дослідження творчості З. Бексінського, досі маловідомого в Україні.

